Mézet vagy *méhet metsz, aki ujját nyalogatja*?

1. Több 19. századi szólás- és közmondásgyűjteményünkben előfordul a következő közmondás: *Ki mézet metsz, ujjait nyalogatja*. Megtaláljuk például Erdélyinél (1851: 292) és – tőle átvéve – Margalitsnál (1896: 554), de megvan Kresznerics kéziratos szólásgyűjteményében (vö. Forgács 2024: 27) vagy Pelkó Péter szótárában is (1864: 31).

A kifejezés jelentését – a korabeli gyűjteményekre jellemzően – egyik gyűjtemény sem tünteti fel, így az némiképp homályos, de vélhetően arra utalhat a fordulat, hogy aki a mézet valamilyen módon kezeli, azzal dolgozik, az közben többször is lenyalja az ujját, ezzel valamennyit fogyaszt is belőle. Így gondolhatta ezt Dugonics is, aki gyűjteményének első részében az *Illendők* vezérszó alatt egy igen hasonló, de mégis az előzőtől kissé eltérő változatot közöl: *Ki a' mézet nyeli újját nyalogattya* (1820: 1: 281). Erről feltételezhető, hogy az előbbi közmondás módosulása: elképzelhető, hogy Dugonics nem tartotta egészen világosnak a fordulat mögött levő képet, azaz hogy miként lehetne a *mézet metszeni*, emiatt kicserélte a *metsz* összetevőt a *nyel* igére.

Hasonlóan értelmezi a közmondást O. Nagy is (1976: 479), aki ebben a formában adatolja a kifejezést: „*Aki mézben babrál [aki mézzel jár], megnyalja az ujját* [rég: *Aki mézet metsz, ujjait nyalogatja*] = aki vmely rábízott élelmiszerrel foglalatoskodik, az fogyasztani is szokott belőle *(táj)*". A tájnyelvi minősítés O. Nagy gyűjteményében azt jelenti, hogy a magyar nyelvterületnek csak kis részén ismert, nyelvjárási formáról van szó, a cikkünkben vizsgált *Aki mézet metsz, ujjait nyalogatja* változatot pedig régi nyelvi adatnak minősíti a szótár, ami azt jelenti, hogy már a gyűjtemény megjelenésekor is csak száz évnél régebbi adatunk van rá. Mint fentebb láthattuk, ez utóbbi változat valóban többször is felbukkan, ami viszont a tájnyelvi változatokat illeti, azokra én nem találtam adatot sem az Arcanum Adatbázisban (https://adt.arcanum.com), sem más keresőkben, így O. Nagy forrásait nem tudtam ellenőrizni.

Az írásom címében is szereplő változat megvan ugyanakkor még Ballagi szólás- és közmondásgyűjteményében is, és 19. századi gyűjteményeink közül egyetlenként itt a jelentése is szerepel: *A ki mézet metsz, újjait nyalogatja* 'Ki mit kezel, bajosan állja meg, hogy valamicskét belőle magának el ne tulajdonítson' (1850: 303)[1]. Ballagi tehát nem egyszerűen a valóságos mézevéshez és az ujjak nyalogatásához kapcsolja a közmondás értelmét, hanem megenged mellette egy átvitt értelmű interpretációt is, miszerint inkább arról van szó, hogy ha valaki valamivel dolgozik, akkor gyakran meglovasít belőle valamennyit. Ezt az értelmezést megerősíti azzal is, hogy közli a proverbium általa vélelmezett francia megfelelőjét is: *Qui manie le miel, s'en léche les doigts*, azaz: 'Aki mézzel bánik/

[1] A kifejezés megvan Ballagi szótárában is a *méz* címszó alatt, de ott nem szerepel a jelentése (Ball. 2: 294).

dolgozik, megnyalja az ujjait'. Ez is magyarázható szó szerint, mint azt például O. NAGYnál olvashatjuk, de lehetséges a fordulat átvitt értelmű interpretációja is. BÁRDOSI VILMOS kollégám szíves közlése szerint a francia közmondásra több mint kilencvenezer adat fordul elő internetes oldalakon, a jelentése viszont inkább az átvitt értelem felé mutat: 'Aki vagyonnal, pénzzel vagy egyéb anyagi ügyletekkel foglalkozik, abból – néha önös érdekből vagy bűnrészességből – személyes hasznot húz'. A metafora a 15. század végén bukkan föl a spanyolban Fernando de Rojas 1499-ben megjelent La Celestina című híres tragikomédiájában ebben a változatban: *Quien la miel trata, siempre se le pega de ella* 'Aki mézzel foglalkozik, az mindig ragacsos lesz tőle', de ma is használatos a fentebb megismert formában: *Quien/El que maneja la miel se chupa los dedos* 'Aki mézzel foglalkozik, az nyalogatja az ujjait'. A francia feltehetőleg ennek nyomán vette át a fentebb olvasható változatot. Érdekes viszont, hogy a francia nyelv nagyobb szótárai és történeti frazeológiai gyűjteményei nem tartalmazzák a közmondást, amely a mai francia köznyelvben nem tűnik túl elevennek, noha az interneten számos előfordulása van.

Annak ugyanakkor kicsi az esélye, hogy a vizsgált közmondás a franciából került volna tükörfordítással a magyarba, a spanyolból való átvétel pedig még inkább valószínűtlen, hiszen ezeknek a nyelveknek a magyar frazeológiai rendszerre gyakorolt hatása elenyésző. Német hatás inkább elképzelhető volna, s WANDER ötkötetes nagy gyűjteményében valóban találunk két hasonló fordulatot: *Wer mit Honig umgeht, leckt auch einmal die Finger* 'Aki mézzel bánik, néha megnyalja az ujjait is', illetve *Wer mit Honig umgeht, mag wol (!) seine Finger lecken, er muss es aber nicht zu grob machen* 'Aki mézzel bánik, nyugodtan megnyalhatja az ujját, csak ne tegye ezt túl durván' (1867–1880. 2: 770). Ezeknek WANDER is közli francia, illetve spanyol megfeleléseit, a jelentésüket ugyanakkor nem adja meg, így nem tudhatjuk, hogy csak szó szerint értelmezhetők-e, vagy átvitt jelentésük is lehet. Mindezek ellenére nem látom túl valószínűnek, hogy a magyar közmondás tükörfordítás eredményeképpen került volna nyelvünkbe, inkább lehet párhuzamos fejlődés eredménye. Főként az szól a tükörfordítással való keletkezés ellen, hogy a magyarban a *méz* komponens melletti ige nem a *bánik* vagy *dolgozik*. Ez a fajta értelem egyedül az O. NAGYnál olvasható *mézzel babrál* ~ *mézzel jár* szerkezetek esetében azonosítható, régi nyelvi adatainkban azonban mindenütt a *mézet metsz* szerkezetet találjuk. Ezért inkább lehet szó párhuzamos fejlődésről, ám ehhez meg kell tudnunk magyarázni, mit is jelenthet a *mézet metsz* kifejezés, egyáltalán lehet-e a mézet metszeni.

A magyarázat nem könnyű, mert hiába kerestem rá erre a szerkezetre az MTSz.-ben, az Arcanum Adatbázisban vagy internetes keresőkben, egyedül a vizsgált közmondásban tudtam adatolni, ettől függetlenül nem. Kérdés tehát, hogy valójában lehet-e metszeni a mézet. A már kipörgetett, folyékony méz túl puha és ragacsos ahhoz, hogy ténylegesen *vágni* lehessen, innen nézve voltaképpen elég értelmetlen a szerkezet. Amit esetleg vágni, azaz *metszeni* lehet, az a lép, ami a dolgozó méhek saját testében termelt viaszból épül fel, azáltal, hogy a potrohuk hasi oldalán található viaszmirigyekből kiválasztott viaszlemezkéket megrágják, formázzák, majd hatszögű sejtekké építik össze. A lép mondhatni a méhcsalád lakása és éléskamrája, ide hordják és itt tárolják a nektárt, amelyből

a méz készül. A mai korszerű méhészetben a kaptárakban levő keretekbe készítik el az építőméhek a lépet, ebből a méhész a keretet kivéve pergeti ki a mézet. De megteheti azt is, hogy kiveszi a keretet, s a benne levő lépes mézből kivág, azaz *kimetsz* kisebb méretű darabokat, amik aztán kereskedelmi forgalomban is kaphatók. Ez ma inkább csak másodlagos lehetősége a méz kinyerésének, ám a régi fonott méhkasokban még nem voltak ilyen keretek, ezek esetében a lép kimetszésének nagyobb szerepe volt, egy kisebb sarlóra emlékeztető eszközzel végezték ezt a munkafolyamatot. Még inkább így volt ez az ún. erdei méhészkedés esetében. A régi korok emberei ugyanis egyszerűen elvették a vadméhek mézét, mondhatni kizsákmányolták őket, ún. mézvadászatot folytattak. „Lakóhelyük környékén, az erdőben vadon élő méheket igyekeztek megkeresni, azokat füsttel elkábították, vagy lefojtották, és mézüket elrabolhatták. K i v á g t á k a z o d ú o l d a l á t , é s k i e m e l t é k a l é p e k e t i s (kiemelés tőlem – F. T.). Ismerniük kellett a méhek éves életritmusát, s így olyan időszakban rabolhatták el mézüket, amikor azok mar jó sokat begyűjtöttek, tehát a nyár második felében, vagy még inkább ősszel. […] a honfoglalás utáni századokban az erdőből bevitték a méhes tönköt a házhoz, előbb valószínűleg kasban, jóval később – már a XVIII-XIX. századtól – kaptárban tartották a méheket.” (Weiner Sennyei 2022: l. n.)

A *mézet metsz* kifejezés tehát esetleg jelenthette azt, hogy a mézzel teli lépet a kaptárból vagy a vadméhek odújából kivágja valaki. De lehetne esetleg egy további értelme is, ugyanis egy kedves méhész ismerősömtől tudom, hogy amikor a lépben lévő hatszögletű kis kamrácskák, a méhsejtek megtelnek mézzel, akkor azokat a méhek kívülről egy kis viaszhártyával lezárják, ezután ebben a zárt kamrában érik, fermentálódik a méz. Amikor megérett, s a méhész ki akarja nyerni belőle a kamrák tartalmát, akkor ezeket a kis viaszlevélkéket egy – többnyire felmelegített – késsel lemetszi, szakszóval *lefedelezi,* s ennek megtörténte után lehet a mézet kipörgetni. Elvileg erre is vonatkozhatna tehát a *mézet metsz* kifejezés. Mindkét magyarázat erejét nem kis mértékben gyengíti azonban az, hogy maguk a méhészek sem használják, sőt nem is ismerik a szókapcsolatot: értelmét tudnák adni, de nem tudnak ilyen (szak)kifejezésről. De akkor miképp keletkezhetett vizsgált közmondásunk? Véleményem szerint jó eséllyel nem a méhészethez van köze a kifejezésnek, hanem a magyar frazeológiai hagyomány egymásra épülő szövegeiben történt szövegromlással, illetve népetimológiás újraértelmezéssel állunk szemben. Lássuk, mi történhetett!

2. A magyar frazeológiai irodalom egyik fontos korai forrása a Salamon és Markalf című népkönyv (teljes címe: Salamon királynak, az David király fiának Markalffal való példabeszédeknek rövid könyve). Ennek az Európa-szerte elterjedt történetnek a legkorábbi ismert magyar kiadása 1577-ből származik Heltai Gáspár kolozsvári nyomdájából, egyes vélemények szerint az ő fordításában is. A műből legalább hat kiadást ismerünk a 16–19. század között, de ennél bizonyára több is lehetett (vö. Ferenczi 1896).

A munka valójában két nagyobb részből áll: az első Salamon király és Markalf, a paraszt vetélkedését foglalja magában erkölcsi példabeszédek és rájuk tromfoló közmondások alakjában, a második rész egy kis burleszk történet, amely

több képből áll, melyeket csak egyes vonatkozások és helyzetek kapcsolnak egymáshoz (vö. Loósz 1889: 788). A frazeológiai kutatás szempontjából az első részneknek van igazi jelentősége, a két szereplő vetélkedő párbeszédében ugyanis számos bibliai eredetű bölcsesség hangzik el Salamon szájából, melyekre Markalf – néha meglehetősen közönségesen – népi bölcsességekkel, legfőképpen közmondásokkal válaszol. Loósz szerint a könyv nagyrészt éppen ez utóbbinak köszönhette széleskörű elterjedtségét a nép körében: az egyszerű emberek ugyanis igen szívesen hallgatták, „miként fog ki a szegény, védetlen Markalf tréfás beszédeivel, találó ötleteivel és durva népies gúnyjával a királyi hatalmon és bölcseségen" (Loósz 1889: 788)[2]. Ugyancsak a dialógusban előforduló nagyszámú közmondás teszi igen értékessé a népkönyvet a történeti frazeológiai kutatás számára is, ezek jelentős része ugyanis „a munka elterjedettségénél fogva, a nép ajkára került és a nép tudatába begyökerezve, máig is használatos" (Loósz 1889: 788).

Salamon király és Markalf párbeszédében hangzik el a következő részlet (vö. Dézsi 1930: 9):

Salamon: *Sok mézet ne egyél, mert nem jó*.
Markalf: *Aki méhet metszen, az az ujját nyalogatja*.

Mint látjuk, a Markalf válaszában szereplő közmondás az, amely tanulmányunk szempontjából releváns. Felmerülhet ugyanis, hogy nem lehet-e arról szó, hogy ez a közmondás változott el a későbbiekben erre a formára: *Aki mézet metsz, az ujját nyalogatja*. Kérdés persze, hogy nem az itt adatolt forma-e az, ami helytelen, azaz nem lehetséges-e inkább az, hogy a népkönyv kinyomtatója rontotta el a *mézet* formát *méhet* alakúra? Ez a magyarázat annál is inkább felvetődhet, hogy Salamon tanácsában is a mézről van szó. Csakhogy a dialógus „szelleme" nem támogatja ezt az érvelést, ugyanis Markalf mindig inkább igyekszik Salamon tanácsait kontrázni, azok érvényét gyengíteni, így inkább a népkönyvben olvasható mondat tűnik helyesnek, mert az a mézfogyasztás ellenében a méhek metszésének veszélyeire mutat rá. De van ennél nyomósabb érvünk is, ugyanis a népkönyv Európa-szerte ismert latin szövegében a következőt találjuk:

Salamon: *Mel multum ne comedas!*
Markalf: *Qui apes castrat, digitum suum lingit*.

Ebből láthatjuk, hogy a népkönyv 1577. évi kiadásában szereplő *méhet metszen* szerkezet nem elírás, hiszen a latin eredeti is a méhek kasztrálásáról beszél. Ezáltal viszont alapjaiban változik meg a közmondás értelme a korábban

[2] A történet ismertségét tükrözi, hogy van a régi magyar szóláshagyományban két olyan fordulat is, amelyekben magának Markalfnak a neve is szerepel. Felbukkan már Kovácsnál is (1794: 215): *Még a' Markalf históriáját sem hallotta* 'igen műveletlen, a legalapvetőbb dolgokat sem tudja', de megvan a nagyobb 19. századi gyűjteményekben is, akárcsak a *Csúnya, mint a régi Markalf* szóláshasonlat (vö. Szemerkényi 2009: 983 is). Ez utóbbi kapcsán érdekes, hogy őt nem a bibliai Salamon királyhoz kapcsolják, hanem a magyar Salamon király bolondjaként próbálják azonosítani (vö. Erdélyi 1851: 285).

vizsgált *mézet metsz* összetevővel alakult változathoz képest. Annak ugyanis – mint láttuk – kétféle interpretációja lehet: az egyik konkrétan arra vonatkozik, hogy aki mézzel bánik, időnként lenyalogatja az ujját, a másik ennél elvontabb, s arra utal, hogy aki anyagi ügyletekkel foglalkozik, abból gyakran kiveszi személyes hasznát. A népkönyvben olvasható *Aki méhet metszen, az az ujját nyalogatja* változat viszont arra utal, hogy aki a méhek fullánkját akarja eltávolítani, az bizony gyakran szenved el méhcsípést, emiatt aztán sokszor kell az ujját nyalogatnia a fájdalom miatt. Vagyis: ha valaki kockázatos munkába fog, akkor gyakran veszélybe kerülhet, sérülések is érhetik. Kicsit hasonló gondolat ez, mint amit a *Ki rózsát akar szedni, tövistől ne féljen* (DUGONICS 1820: 2: 261) vagy a ma is gyakori *Ahol gyalulnak, ott hullik a forgács* közmondások esetében tapasztalhatunk.

Valójában persze a méheket nem szokták kasztrálni, hiszen ha elveszítik fullánkjukat, elpusztulnak. De ha ezt megtennénk, valóban igen kockázatos tevékenységbe fognánk, gyakran szenvednénk el fájdalmas csípéseket. A *castro* ige magyar megfelelőjeként egyébként többnyire a *(ki)herél*-t használjuk, de a Nyugat-Dunántúlon a *kimetsz ~ kivág* is járja (utóbbi az Alföldön is előfordul, vö. MNyA. 339. térképlap, ill. SzegSz. 1: 781).

Amint fentebb is jeleztem, a magyar nyelvre fordított népkönyvnek számos kiadása létezett, közmondásai közül pedig nem egy utat talált a magyar nyelv frazeológiai gyűjteményeibe is. O. NAGY a magyar frazeológiai kutatások történetével foglalkozó munkájában rámutat (1977: 42–45), hogy FALUDI FERENC Jegyzőkönyvének a Magyar köz mondások című részébe jó néhányat felvett a Salamon és Markalf szövegében olvasható proverbiumok közül, köztük az általunk vizsgált fordulatot is. Csakhogy FALUDInál már a fentebb bemutatott *A' ki mézet metsz, ujait nyalogatja* formát találjuk (1786: 119). Hogy FALUDI itt a Heltainak tulajdonított 1577. évi kiadást használta-e, s maga változtatta el a *méhet* komponenst *mézet* alakúra, mert így több értelmét látta a közmondásnak, azt nem tudhatjuk. Valószínűbb azonban, hogy egy később megjelent változatból dolgozott, ugyanis O. NAGY is jelzi (1977: 43), hogy a népkönyvnek van egy 1744-ben megjelent kiadása is, ebben pedig már az *A' ki mézet metsz* forma szerepel, azaz a szövegromlás már előbb bekövetkezhetett, FALUDI talán csak átvette ezt a változatot, ezáltal azonban más értelmet is adva a közmondásnak (l. fentebb). Ugyanez a változat szerepel egyébként KOVÁCS PÁL gyűjteményében is: *A' ki mézet metsz, ujjait nyalogatja* (1794: 157). Mivel mindkét munka, de különösen FALUDI gyűjteménye nagy hatással volt későbbi gyűjteményeinkre[3], a közmondás ebben az alakban örökítődött tovább a 19. században, sőt később is (l. pl. O. NAGY gyűjteményének régi nyelvi adatát).

A szövegromlás oka feltehetően az lehetett, hogy a latin pontos fordításával létrejött *Aki méhet metszen, az ujját nyalogatja* változattal egyes nyomdászok nem tudtak mit kezdeni, hiszen a méhek kasztrálását értelmetlennek vélhették. Ezért úgy gondolhatták, hogy egy romlott szöveggel van dolguk, s – mintegy

[3] KRESZNERICS például kéziratos gyűjteményébe FALUDI művének szinte teljes anyagát egy tömbben átvette (vö. FORGÁCS 2024: 25), de ERDÉLYI (1851), sőt MARGALITS is számos helyen jelzi FALUDI munkáját mint forrást.

népetimológiás újraértelmezéssel – a *méhet* alakot *mézet*-re cserélték, igaz, ezzel a kifejezés értelme is alapjaiban megváltozott, hiszen már nem a méhek kasztrálásának veszélyeire figyelmeztetett a közmondás, hanem arra, amiről fentebb már részletesebben is írtam. Noha – mint láttuk – még a méhészek sem használnak ilyen kifejezést, de a *mézet metsz* szerkezetnek – például a lépes méz darabolása esetén – mégis könnyebb értelmét találni, mint a *méhet metsz* kifejezésnek. Így születhetett meg a ma már régies, de legtöbb frazeológiai gyűjteményünkben fellelhető *Aki mézet metsz, az ujját nyalogatja* közmondásunk.[4]

Ez a fajta változás egyébként nem példa nélküli. Így lett például a németben a héber *hazlóche un bróche* jókívánság-formulából (< *hazlachá* 'szerencse', *b'racha* 'áldás') mára a *Hals- und Beinbruch!* ('Nyak- és lábtörést') fordulat, de így változott a régi *antalag, átalag* 'hordó' komponens *Antal*-ra a már kihalt *Antal a fejed* 'buta, ostoba vagy' szólásunkban (vö. FORGÁCS 2021: 161–170). Ugyancsak így lett Szent Péter antiochiai székfoglalásának ünnepének latin nevéből (*Cathedra sancti Petri Apostoli Antiochiæ*) a magyarban előbb *Zent Petőrnek ű zekőssege*, majd ebből *Üszögös Szent Péter* napja, az ehhez kapcsolódó vajdasági időjárási regulában pedig már ez a változat: *Péter üti az üszögöt, jön a melegebb idő* (vö. FORGÁCS 2023: 450–460).

4. Összegezve az eddigieket elmondhatjuk, hogy a ma már kiveszett, de 18–19. századi frazeológiai gyűjteményeinkben még sokszorosan adatolható *Ki mézet metsz, ujját/ujjait nyalogatja* közmondás elsőre kicsit értelmetlennek látszik, hiszen a folyékony mézet nem lehet vágni. Ugyanakkor viszont lehet neki értelmet adni akkor, ha a metszés a lép vágására, azaz a lépes méz darabolására vonatkozik, esetleg a méhek kamráit fedő kis viaszlevélkék eltávolítására a méz kipergetése előtt. Ennek az interpretációnak ellene szól ugyanakkor, hogy a kifejezés csak régi szólásgyűjteményekben fordul elő, s maguk a méhészek sem ismernek *mézet metsz* kifejezést. Ezért felvetődik egy másik magyarázat lehetősége: a közmondás ebben a formájában talán szövegromlás eredményeként jött létre. A magyar frazeológiai hagyományra ugyanis nagy hatása volt az először 1577-ben megjelent Salamon és Markalf című népkönyvnek, ebben pedig szerepel egy a fenti közmondáshoz nagyon hasonló *Ki méhet metsz(en), ujját nyalogatja* fordulat. Noha ez pontosan megfelel a népkönyv latin eredetijében szereplő *Qui apes castrat, digitum suum lingit* kifejezésnek, elképzelhető, hogy a későbbi nyomdászok értelmetlennek hitték a szerkezetet, és elírásnak vélve a *méhet* alakot kicserélték azt *mézet*-re, ezáltal azonban teljesen más értelmet adtak a proverbiumnak. Ez a megváltozott forma öröklődött aztán tovább különböző, egymás anyagát is felhasználó szólás- és közmondásgyűjteményeinkben.

[4] Érdekességként megemlíthetjük, hogy a NySz. *metsz* szócikkéhez (2: 800) kapcsolódóan a közmondások között egymás mellett szerepel a két változat (*Az ki mehet metzen, ujjat nyalogattya* [Sal-Mark. 7]. *A ki mézet metsz, ujjait nyalogatja* [Fal: Jegyz. 919]), de bizonyára annak szerkesztői sem gondoltak arra, hogy itt talán nem két független, eltérő jelentésű közmondással van dolguk, hanem egyik a másikból alakulhatott.

Kulcsszók: szólások, szólásmagyarázatok, történeti frazeológia.

Hivatkozott irodalom

Ball. = *A magyar nyelv teljes szótára* 1–2. Szerk. Ballagi Mór. Franklin, Pest, 1867–1872.

Ballagi Mór 1850. *Magyar példabeszédek, közmondások és szójárások gyűjteménye*. Réthy Lipót, Szarvas.

CzF. = Czuczor Gergely – Fogarasi János, *A magyar nyelv szótára* 1–6. Emich Gusztáv/Athenaeum, Pest/Budapest, 1862–1874.

Dugonics András 1820. *Magyar példa beszédek és jeles mondások* 1–2. Grünn Orbán betűivel, Szeged. (Hasonmás kiadás: Bába Kiadó, Szeged, 2009, Forgács Tamás utószavával.)

Erdélyi János 1851. *Magyar közmondások könyve*. Kozma Vazul, Pest.

Faludi Ferenc 1786. *Faludi Ferentz' költeményes maradványi.* Strajbig József betűivel, Győr.

Ferenczi Zoltán 1896. A Salamon és Markalf című népkönyv kiadásairól (Egyszersmind adalék Szabó Károly Régi magyar könyvtárához). *Magyar Könyvszemle* 4: 52–60.

Forgács Tamás 2021. *Történeti frazeológia. A történeti szólás- és közmondáskutatás kézikönyve.* Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 218. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

Forgács Tamás 2023. Elfelejtett szólások az *üszög* komponenssel. *Magyar Nyelv* 119: 450–460. https://doi.org/10.18349/magyarnyelv.2023.4.450

Forgács Tamás 2024. *Kresznerics Ferenc: Válogatott köz-mondások*. Betűhű szövegkiadás. Szerkesztette, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Forgács Tamás. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 232. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

Ipolyi Arnold 1855. Vizsgálatok a régi magyar népkönyvek felett I. Salamon és Markalf. *Új Magyar Muzeum* 5: 265–303.

Kovács Pál 1794. *Kovács Pálnak Magyar példa, és köz mondási*. Steribig József' betűivel, Győr.

Loósz István 1889. Salamon és Markalf. *Egyetemes Philologiai Közlöny*13: 783–787.

Margalits Ede 1896. *Magyar közmondások és közmondásszerű szólások*. Kókai Lajos, Budapest.

MNyA. = *A magyar nyelvjárások atlasza* 1–6. Szerk. Deme László – Imre Samu. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1968–1977.

MTSz. = *Magyar történeti szövegtár*. ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont. https://clara.nytud.hu/mtsz/run.cgi/first_form

O. Nagy Gábor 1976. *Magyar szólások és közmondások*. 2. kiadás. Gondolat Kiadó, Budapest.

O. Nagy Gábor 1977. *A magyar frazeológiai kutatások története.* Nyelvtudományi Értekezések 95. Akadémiai Kiadó, Budapest.

NySz. = *Magyar nyelvtörténeti szótár* 1–3. Szerk. Szarvas Gábor – Simonyi Zsigmond. Hornyánszky Viktor, Budapest, 1890–1893.

Pelkó Péter 1864. *Eredeti magyar közmondások és szójárások*. Kovács Mihály, Rozsnyó.

Sirisaka Andor 1890. *Magyar közmondások könyve. Válogatott magyar közmondások, példabeszédek, szólásmódok betűrendes gyűjteménye*. Engel Lajos könyvnyomdája, Pécs.
SzegSz. = Bálint Sándor, *Szegedi szótár* 1–2. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1957.
Szemerkényi Ágnes 2009. *Szólások és közmondások*. Osiris Kiadó, Budapest.
Wander, Karl Friedrich Wilhelm 1867–1880. *Deutsches Sprichwörterlexikon. Ein Hausschatz für das deutsche Volk* 1–5. Brockhaus, Leipzig.
Weiner Sennyei Tibor 2022. A méhészet művészete: az ősmagyar méhészek. https://magyarmezogazdasag.hu/2022/09/04/meheszet-muveszete-az-osmagyar-meheszek (2026. 08 09.)

Do those *who lick their fingers cut honey* or *bees?*

The proverb *Ki mézet metsz, ujját/ujjait nyalogatja* ‘He who cuts honey licks his finger(s)’ appears repeatedly in 18th–19th-century Hungarian collections of idioms. At a first glance, this seems somewhat nonsensical, as liquid honey cannot be cut. However, it does make sense if ‘cutting’ refers to cutting up honeycomb – that is, producing cut comb – or perhaps to the removal of the small wax caps covering the bees’ cells before honey is extracted. However, this interpretation is contradicted by the fact that the expression is found only in old collections of proverbs, and beekeepers themselves are unfamiliar with the phrase ‘honey cutting’. This raises the possibility of another explanation: the proverb in this form may have arisen as a result of textual corruption. The Hungarian phraseological tradition was, in fact, greatly influenced by the folk book Solomon and Marcolf, first published in 1577, which contains a phrase very similar to the proverb in question: *Ki méhet metszen, ujját nyalogatja* ‘He who castrates bees [= robs them of their honey] licks his finger’. Although this corresponds exactly to the expression *Qui apes castrat, digitum suum lingit* found in the Latin original of the folk book, it is conceivable that later printers considered the construction to be nonsensical and, mistaking it for a typographical error, replaced the word *méhet* ‘bee-ACC.’ with *mézet* ‘honey-ACC.’; in doing so, however, they gave the proverb a completely different meaning. This altered form was then passed down through the generations in various collections of idioms and proverbs, which often drew on each other’s material.

Keywords: idioms, explanations of idioms, historical phraseology.

Forgács Tamás
Szegedi Tudományegyetem